

BİR 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇDP HİKAYESİ

Yrd. Doç. Dr. Ali Cenap YOLOĞLU

Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Mersin'in Mersin-Adana 1/100.000 ölçekli ÇDP süreci Mersin Valiliği'nin Mersin Hilton Otelinde yaptığı toplantıyla başladı. Şehir Plancıları Odası Mersin İl Temsilcisi olmam nedeniyle toplantıya ben de davet edildim. Toplantı salonu oldukça büyük olmasına rağmen tam kapasite doluydu. Genellikle hangi ölçekte olursa olsun planlama faaliyetlerine yönelik toplantılara bu kadar rağbet gösterildiğine daha önce şahit olmamıştım. Yaklaşık 4 saatlik bir mesafede olmasına rağmen Anamur İlçesini temsilen bile oldukça çok sayıda seçilmiş ve atanmış yöneticiler toplantıda hazırды.

Öncelikle, Valilik adına Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından bir sunuş yapıldı. Sunuş sırasında Mersin Valisi ile Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı aynı masanın arkasında, sahnede yan yana oturuyorlardı. Bürokratların yaptığı sunuştan sonra Vali söz aldı ve kısa bir değerlendirmede bulundu. Daha sonra da sözü salondaki haziruna bıraktı.

Muhtarından belde belediye başkanına, üniversite yöneticisinden STK yöneticisine bir çok kişi söz aldı ve şikayetlerini bildirdi. Şikayetlerin temel nedeni Dağıtım tarafından iptal edilen Karaman-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'ydı.

Karaman-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP ölçeğinin gerektirdiği soyutlukta ve ilişki kurma biçimine göre hazırlanmamıştı. Daha çok daha 1/25.000 ve hatta 1/5.000 ölçeğinde hazırlanmış bir planın 1/100.000 ölçeğe küçültülmesiyle elde edilmiş bir plan diline sahipti. Planın hem gösterim şekli hem de lejantı bunun en açık örneğiydi.

Planın dilinden kaynaklanan sorunlar yanında yerel idari birimlerin tavrı da durumu güçleştirmişti. Hem iktidarın yarattığı baskı hem de idare mahkemelerinin verdiği iptal kararlarından dolayı kimse insiyatif almak istemediği için en ufak bir durumda herkes dönüp 1/100.000 ölçekli plan bakıyordu. Kendi tarım arazisine

bir ev yapmak isteyen bir çiftçi bile ilgili makama başvurduğunda dilekçesi 1/100.000 ölçekli plana göre değerlendirilip karar veriliyordu. 1/100.000 ölçekli bir haritada 1 milimetrenin yer yüzünde 100 metre genişliğinde bir alana tekabül ettiği düşünülürse insanların başvurularının 1/100.000 ölçekli plana göre değerlendirilmesinin nasıl sonuçlar doğuracağı ortadadır.

Şahıslar kadar belediyeler de bu durumdan muzdaripti. Belde Belediyelerinin 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Nazım ve Uygulama İmar Planı kararları 1/100.000 ölçekli ÇDP kararlarına göre değerlendirilip, yorumlanıyordu. Buna göre birçok belde belediyesi günlük pratiklerinde bir çok engelle karşılaşıyorlardı.

Birçok şahıs ve kurum temsilcisinden sonra ŞPO İl Temsilcisi olarak ben de söz aldım. Valiliğin 1/100.000 ölçekli ÇDP hazırlamak gibi bir yetkisinin olmadığını, il sınırı Büyükşehir Belediyesi sınırı olan illerde Büyükşehir Belediyelerinin; diğer illerde ise İl Özel İdaresinin 1/100.000 ölçekli plan yapma yetkisinin olduğu, gelecek yerel seçimlerden sonra Mersin il sınırının da Büyükşehir sınırı olacağını ve ondan sonra Mersin Büyükşehir Belediyesinin 1/100.000 ölçekli ÇDP yapabileceğini söyledim, ve ardından; buna göre valiliğin amacının ilgili bakanlığa yardımcı olmak mı, yoksa gerçekten planı üretmek gibi bir niyetinin olup olmadığını sordum.

Bu değerlendirmeler ve sorular salonda soğuk bir havanın esmesine neden oldu. Vali, Valiliğin tüm bakanlıkların yereldeki temsilcisi olduğunu vurgulayarak topu taca attı. Ancak Valinin 1/100.000 ölçekli ÇDP konusundaki motivasyonunun gelecek yerel seçimlerde AKP'nden Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday olma durumu olduğunu sonradan öğrendim.

Mersin Valisi'ne yönelttiğim soruya bağlı olarak toplantı sonrasında kulislere, yerel seçimlerden sonra il sınırının Büyükşehir Belediyesi sınırı olması nedeniyle 1/100.000 ölçekli ÇDP yapma yetkisinin Büyükşehir Belediyesine geçeceği dillendirilmeye başlayınca bu Mersin Büyükşehir Belediyesi Yöneticilerinin (Belediye Başkanının toplantı sırasında valinin yanında oturduğunu hatırlatmak isterim) dikkatini çekti ve daha sonra ŞPO il temsilcisi olarak Büyükşehir Başkanı tarafından konuyu konuşmak üzere davet edildim.

Daha sonra Valiliğin ilçelerde kaymakamlıklar aracılığı ile 1/100.000 ölçekli ÇDP ile ilgili toplantılar yaptığını duydum. Toplantıların davetli listesine baktığımda, toplantıların STK'ndan çok bakanlıkların ilçelerdeki taşra teşkilatının temsilcileri ile yapıldığı gördüm. İlerleyen zaman içinde Valilik İl Özel İdaresi binası toplantı salonunda 1/100.000 ölçekli ÇDP ile ilgili bir toplantı yapacağını duyurdu.

Toplantıyı bir Vali Yardımcısı yürütüyordu. Bizlere söylenen şuydu: ilçelerde 1/100.000 ölçekli ÇDP ile ilgili toplantıların tamamlandığı, şimdi sıranın merkez ilçelere geldiği idi. Bizler (Meslek Odaları ve STK temsilcileri) de bu kapsamda davet edilmiştik.

Vali Yardımcısı; bu toplantıda elde edilen görüşlerle birlikte tüm elde edilen görüşlerin bir dosya halinde ilgili Bakanlığa gönderileceğini söyledi. Daha önce Valiliğin 1/100.000 ölçekli ÇDP'ni kendi üreteceği söylenmişti, şimdi ise tüm görüşlerin Bakanlığa gönderileceği söyleniyordu. Ben de söz alarak, Vali Yardımcısına plan yapım sürecinin Bakanlıkla birlikte yürütülmesine rağmen neden toplantıda bir Bakanlık temsilcisinin olmadığını sordum, ancak soruma yanıt alamadım.

Bundan belli bir süre sonra Valilik tekrar il Özel İdaresi Binasında 1/100.000 ölçekli ÇDP ile ilgili bir toplantı yapacağını duyurup bizleri (Meslek Odaları ve STK temsilcileri) davet etti. Ancak bu sefer farklı bir durum vardı. Bakanlık temsilcisi de toplantıya katılıyordu.

Bakanlık temsilcisinin konuşması ilginçti şöyle ki: sanki şimdiye kadar Valilik tarafından yapılan çalışmalardan ya hiç haberi yoktu, ya da şimdiye kadar yapılan çalışmaların hiç bir önemi yoktu ve sanki tüm süreç "YENİ" başlıyormuş gibi konuşuyordu. Bakanlık temsilcisinin beyanına göre evraklar/görüşler yeniden toplanacak ve yeniden Bakanlığa iletilecekti.

Bu arada kulislere dolaşan söylenti şuydu: Karaman-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Mersin kısmı ile Adana 1/100.000 ölçekli ÇDP birleştirilecekti. Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP işi Ankara'daki bir firmaya bir planlama işi olarak değil ancak bir CBS işi olarak ihale edilmişti. Karaman-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Danıştay tarafından iptal edilmesinin bir nedeni Karaman ve Mersin illerinin aynı İBBS2 bölgesinde olmamasıydı. Bakanlık bu sorunu Mersin'i aynı İBBS2 bölgesinde yer alan Adana ile birlikte planlayarak aşmak istiyordu. Bunu ise yeniden plan üretmek yerine mevcut iki planı birleştirerek yapmak istiyordu.

Toplantı sırasında ben Bakanlık temsilcisine; toplantı çağrısı yapıldığında; bize Bakanlık tarafından hazırlanan yada hazırlatılan bir "TASLAK" plan sunulacağını zannettiğimi ve sürecin yeni başladığını duyduğumda şaşırıldığımı belirttim. Bunun devamı olarak, daha önce belirttiğim söylentiyle ilişkili olarak Bakanlık temsilcisine plan işinin ihale mi edileceği yoksa Bakanlık bünyesinde mi üretileceğini sordum. Bakanlık temsilcisi bana planın Bakanlık bünyesinde üretileceğini söyledi.

Ben de Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin üretim sürecinin uzun süreceğini, gelecek yerel seçimlere kadar planın tamamlanmasının imkansız olduğunu ve yerel seçimlerden sonra da yetkinin Mersin Büyükşehir Belediyesine geçeceğini düşündüm. ŞPO il temsilcisi olarak, 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmasını tercih ediyordum çünkü sürece müdahil olmanın daha kolay olacağını tahmin ediyordum.

Aradan kısa bir zaman geçmeden Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin onaylandığı ve Bakanlık sayfasında yayımlandığını haber aldım. İlk aklıma gelen Ba-

kanlık temsilcisinin de katıldığı İl Özel İdaresi Binasında yapılan toplantı oldu. İki olasılık vardı: birincisi, Bakanlık temsilcisinin tüm olup bitenden haberi vardı ve İl Özel İdaresi Binasında yapılan ikinci toplantıya katılan herkesi kandırmıştı; ya da Bakanlığın üst düzey yönetimi kendi daire başkanlarını da içerecek şekilde herkesi kandırmıştı. Çünkü Bakanlığın toplantılara katılım düzeyi daire başkanlığı seviyesindeydi.

Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Mersin açısından en önemli yanı "nükleer santral" kullanımının planda yer almasıydı. Çünkü yapılması planlanan Akkuyu Nükleer Santralının ÇED raporu alabilmesi için bu gerekliydi. Ancak tarihsel olarak daha sonra yer alması gereken ÇED raporu, kendi içinde "kısa sürede hazırlanacağı" belirtilen 1/100.000 ölçekli ÇDP'na referans veriyordu. Zaten Akkuyu Nükleer Santralının ÇED raporu yayımlandıktan kısa bir süre sonra 1/100.000 ölçekli Adana-Mersin ÇDP onaylandı ve yayınlandı.

Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP planı incelendiğinde: 2007 yılında onaylanan ve daha sonra Danıştay tarafından iptal edilen Karaman-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Mersin kısmının aynen alındığı; yine plan raporunun Mersin kısmının aynen alındığı görülmektedir. Çünkü 2007 yılında tüzel kişiliği olan ancak daha sonra çeşitli düzenlemelerle tüzel kişiliği ortadan kalkan belediyeler için sanki hala varlanmış gibi nüfus projeksiyonu yapılmıştı.

ÇDP'nin projeksiyon yılı 2025 olmasına rağmen Mersin için yapılan nüfus projeksiyonu TÜİK tarafından 2023 yılı için yapılan nüfus projeksiyonunun yaklaşık iki katıydı. Bunun başlıca nedeni şuydu: tüm ilçe ve belde belediyelerinin mevcut planları bilgisayar ortamında birleştirilmiş ve yerelde herhangi bir gerilim yaratmamak için ilçe ve belde belediyeleri tarafından planlanan tüm alanlar korunmuştu. Bunun doğal bir sonucu olarak 2023 nüfus tahmininin 2 katına yetecek bir alan 2025 yılı için planlanmıştı.

Bununla birlikte 2013 Adana-Mersin 1/100.000 ölçekli ÇDP tüm yetersizliklerine rağmen özellikle büyük ölçekli, çimento fabrikaları, termik santraller ve hidroelektrik santralleri konusunda çok titizdi ve hem hiç biri konusunda bir hata içermiyordu.

1/100.000 ölçekli Adana-Mersin ÇDP sadece mesleğimizden dolayı biz şehir plançıların değil başta İKK olmak üzere Mersin Barosu, Mersin Tabip Odası, NKP gibi bir çok meslek ve sivil toplum örgütünün ortak ilgi alanlarından biriydi. Biz de TMMOB'ne bağlı bir Oda olarak Mersin İKK'nun doğal bir üyesiydik. 1/100.000 ölçekli ÇDP konusu konuşulurken sürecin Adana İKK ile görüşülmesinde fayda olacağı dile getirildi, çünkü 1/100.000 ölçekli ÇDP'nin Mersin kadar Adana'yı da ilgilendirdiği kesindi. Konunun görüşülmesi üzerine Adana İKK ile bir toplantı organize edildi. Yapılan toplantıdan benim elde ettiğim izlenim

1/100.000 ölçekli ÇDP, Adana'da Mersin'de olduğu kadar önemsenmiyordu. Bunun bir kaç nedeni olabilirdi. Birincisi Adana sınırları içinde Mersin'de olduğu gibi "Nükleer Santral" benzeri bir tehdit yoktu. ikincisi, daha önce onaylanan ve şimdi sadece Mersin ile eklemenecek olan 1/100.000 ölçekli Adana ÇDP Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmıştı ve bu hazırlık sürecinde toplumun tüm kaygılarını giderecek çözümler üretilmişti.

1/100.000 ölçekli Adana-Mersin planının onaylanmasında sonra yasal süresi içinde toplumun her kesiminden itirazlar yükseldi ve bu itirazlar, özellikle Nükleer Santral konusunda, yazılı şekilde Valiliğe iletildi. Kasım 2013'ten şimdiye kadar bu itirazlara bakanlık tarafından bir yanıt verilmedi. Mart 2014 tarihiyle 1/100.000 ölçekli Adana-Mersin ÇDP aleyhine verilen dava dilekçelerine de ilgili adli makamca bir sayı da verilmedi. Yani hukuki süreç de henüz başlamamıştı.

Tüm bu anlatılan hikayeden bazı genellemeler yapılacak olursa:

- 1- Ölçeğe bağlı olarak planlamanın dili ile ilgili yereldeki gelişmeleri daha önce vurgulanmıştı. Bir kez daha altını çizmek gerekirse, gerçekten de bir kentin işleyişini düzenlemeyi amaçlayan bir planlama çalışması, hem kararları hem de dili bazında yanlış biçimde kurgulanırsa kentte bir düzen sağlamaktan öte bir kaos kaynağına bile dönüşebilmektedir.
- 2- Merkezi iktidarın yereldeki uzantıları tek bloktan oluşan bir yapı oluşturmamaktadır. Özellikle merkezi hükümetin bazı kararları (1/100.000 ölçekli ÇDP üretmek gibi) merkezi iktidarın yerel ayakları tarafından, belli düzeyde rekabete de konu olmak üzere, kendilerini ön plana çıkarabilecekleri veya kendi siyasi kariyerlerinde bir aşama daha kaydedecekleri bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Mersin Valisi'nin 1/100.000 ölçekli ÇDP'ye ilişkin tavrı bu çerçevede değerlendirilebilir. Aynı zamanda, merkezi iktidara yakın ancak bir blok oluşturmayan yerel aktörler arasındaki rekabet keskinleşirse bu belli bir aşamada tasfiye ile de sonuçlanabilir.
- 3- Sermaye ölçeği büyüdükçe, sermayenin ilgilendiği plan ölçeği de büyümektedir. Buna karşın küçük ölçekli sermayenin ilgi odağı ise küçük ölçekli planlardır. Nükleer santral, termik santral, çimento fabrikası, hidroelektrik santrali gibi büyük ölçekli yatırım sahipleri ÇDP gibi büyük ölçekli planlarla ilgilenirken ve taleplerine yanıtı Bakanlık koridorlarında ararken, müteahhitler gibi küçük ölçekli yatırımcılar ise çıkarlarını Nazım ve Uygulama İmar planı gibi küçük ölçekli planlar aracılığı ile maksimize etmeye çalışmaktadırlar.

Tablo-1. Sermaye ölçeği-plan ölçeği ilişkisi

		Sermaye ölçeği	
		büyük	küçük
Plan ölçeği	büyük	x	
	küçük		x

4- Diğer bir konu başlığı ise zamansallıktır. ÇDP gibi büyük ölçekli planlar bir şekilde, önceden planlanmış büyük ölçekli yatırımlara meşruluk kazandırırken, küçük ölçekli planlar henüz ne yapacağını bilmeyen ve arayış içinde olan küçük ölçekli sermayenin kendine kazanç yaratmasına olanak sağlayan bir mecra olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle büyük ölçekli sermaye için planlar bir sonuç noktasyken; küçük ölçekli sermaye için planlar bir başlangıç noktası olmaktadır.

		Zamansallık	
		Önceden düşünülmüş	Şu an düşünülen
Plan ölçeği	büyük	x	
	küçük		x

Tablo-2. Zamansallık-plan ölçeği ilişkisi

5- Büyük ölçekli planlar daha geniş kapsamlı bir muhalefete konu olmaktadır. Gezi Parkı direnişi gibi sembolik önemi olan olaylar bir kenara bırakılacak olursa, sermayenin ölçeğinin artmasına bağlı olarak özellikle çevresel etki açısından zararlı söz konusu yatırımın insanların gündelik yaşamlarını ve geleceklerini tehdit etme potansiyeli artmaktadır. Bu potansiyel tehdit karşısında da daha büyük bir insan kitlesi mobil hale gelmektedir. Mersin ölçeğinde Nükleer Santral gibi hem Mersin'i hem de yakın çevresini etkileyebilecek bir risk karşısında toplumun farklı kesimleri bir araya gelerek tepkilerini ortaya koyabilmektedirler. Ancak Tefvik Sırrı Gür stadyumunun bir AVİM'ne dönüştürülme girişimleri ise kent ölçeğinde çok sınırlı bir tepki oluşturabilmiştir.

Tablo-3. Muhalefet ölçeği-plan ölçeği ilişkisi

		Muhalefet ölçeği	
		büyük	küçük
Plan ölçeği	büyük	x	
	küçük		x

6- Tüm bu süreç içinde devlet özellikle büyük ölçekli sermayenin en belirgin muhatabı olarak büyük ölçekli plan yapma yetkisini, özellikle güçlü toplumsal muhalefetin olduğu yerlerde yerel birimlere bırakmak istememektedir. Ve hatta yasal mevzuatta bilinçli olarak çeşitli boşluklar yaratarak yasal yoldan süreçlerin tıkanmasına da engel olmaktadır. İster kendisine bağlı isterse kendisinden bağımsız olsun büyük sermaye gruplarıyla işbirliği içinde hareket etmek veya sermayenin sorunsuz biçimde hareket etmesini sağlamak bir şekilde iktidarın kendini var eden toplumsal koşulların yeniden yaratılmasıyla doğrudan ilgilidir. Buna karşın imar planı tadilatı, revizyon imar planı veya ilave imar planı gibi küçük ölçekli planlar aracılığı ile sağlanan küçük oyun alanları ise yerel iktidarların kendini var etmesini sağlayan koşulların yeniden üretilmesi için elzemdir.

Tablo-4. Oyun alanı ölçeği-plan ölçeği

		Oyun Alanı	
		büyük (Devlet)	küçük (Belediyeler)
Plan ölçeği	büyük	x	
	küçük		x